

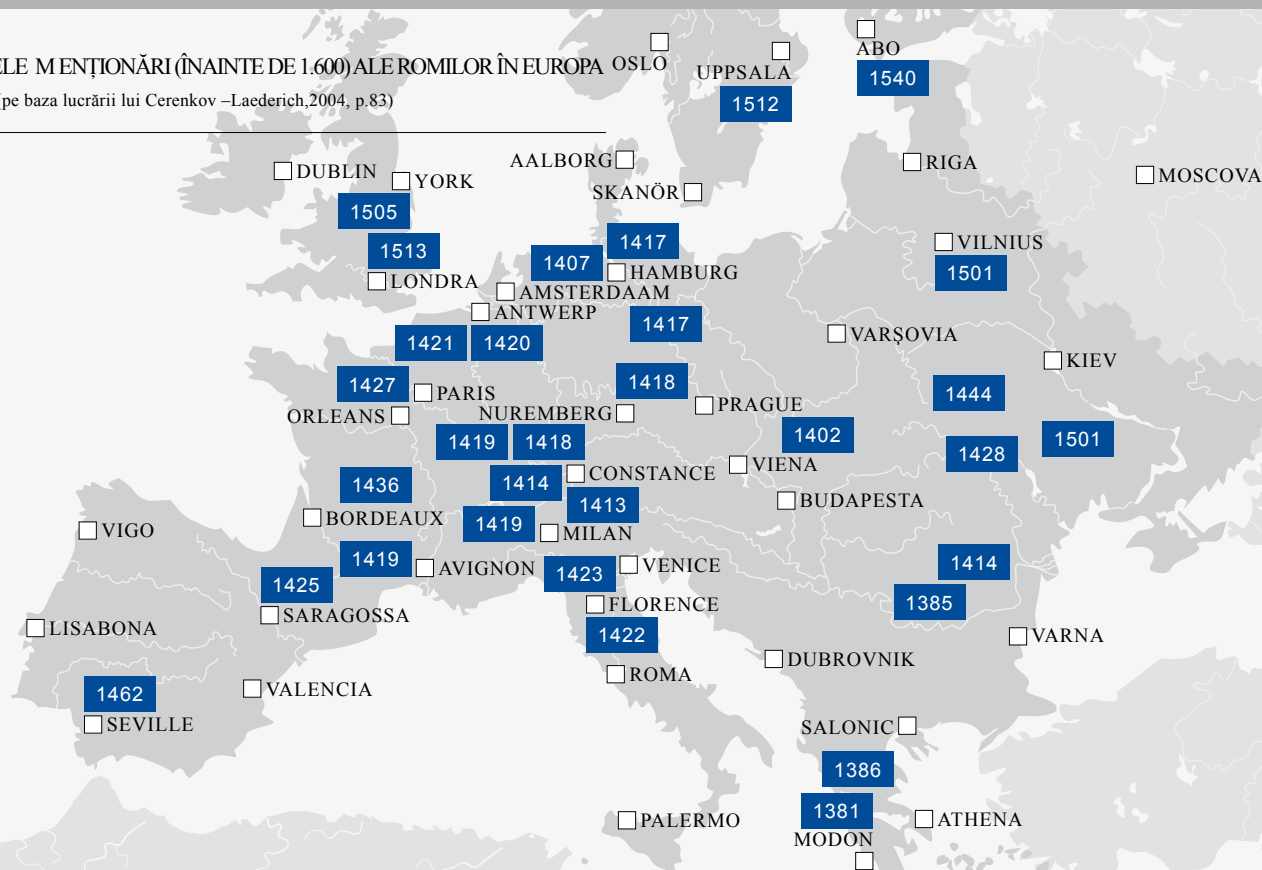
Sosirea în Europa

Compilat
de echipa editorială

Primele mărturii provenind din Europa de Sud-Est | Surse vechi din Europa Centrală | Romii - ca grup organizat de pelerini | Motivele migrației spre vest | Primul val de nou-sosiți | Permise de liberă trecere | Alți nou veniți până în 1435 | Neîncredere și reproșuri: prime la plecare, deportări și expulzări

➤ *Romii trăiau deja, probabil, în Imperiul Bizantin, în zona corespunzătoare Greciei de astăzi, înainte de 1200. Grație unui număr mare de mărturii ale populației sedentare, începând din 1400, itinerariile lor prin Europa, pot fi, astăzi, reconstituite cu precizie. În 1450, romii călătoriseră în aproape toată Europa. În Europa Centrală, primele deportări și expulzări avuseseră deja loc și ele nu vor întârzia să se transforme într-o persecuție organizată.*

PRIMELE MENȚIONĂRI (ÎNAINTE DE 1.600) ALE ROMILOR ÎN EUROPA
Ilustr.1 (pe baza lucrării lui Cerenkov –Laederich,2004, p.83)

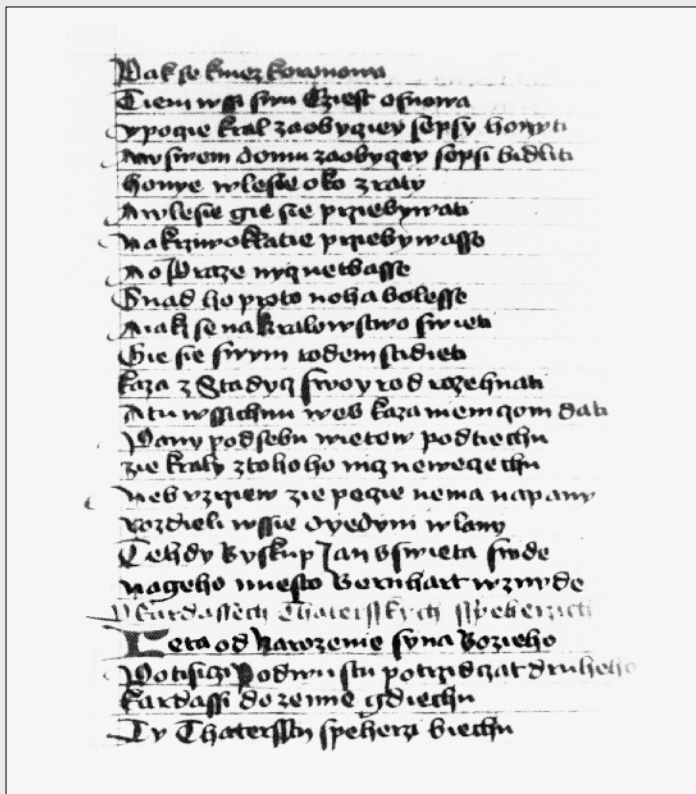
INTRODUCERE

În absența unor analize pertinente referitoare la istoria romilor, în Asia, și la începutul prezenței lor în Europa, trebuie să ne mulțumim cu indicii a căror interpretare suscită încă, în bună măsură, discuții între specialiști. Este posibil ca

noi să nu putem determina niciodată cu certitudine de ce –și chiar cum și când – s-au instalat romii în Europa pentru prima dată. În această privință, perioada dintre 1200 și 1500 a adus numeroase schimbări: începând din secolul al XIV-lea, sau poate chiar mai înainte, dovezi contemporane atestă, într-un mod in-

contestabil, că persoanele sau grupurile erau romii.

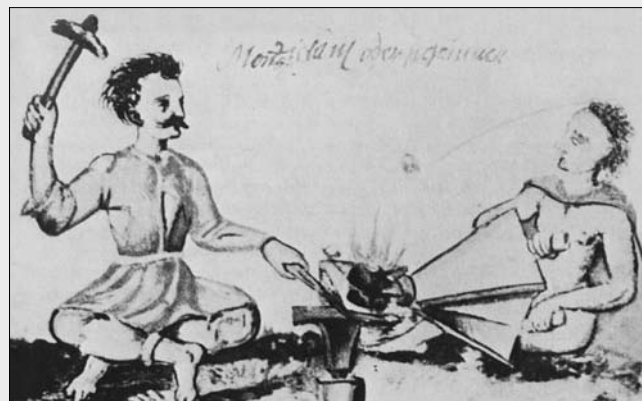
Există un consens, în general, când se apreciază că romii trăiau deja în regiunile europene ale Imperiului Bizantin, înainte de secolul al XIII-lea. Totodată, nimeni nu știe cu certitudine în ce moment primii dintre ei au părăsit

Ilustr.-2

Unii autori apreciază că una dintre cele mai vechi surse menționându-i pe romi în Europa ar fi Cronica lui Dalimil. Redactat în cehă, acest document datează din aproximativ 1310 și-i menționează pe „soldații tătari”. Ca și în multe alte cazuri, o parte a specialiștilor contestă această interpretare.

(Acest exemplar al Cronicii lui Dalimil este păstrată în Biblioteca Națională din Viena)

Ilustr.3

Meseriaș prelucrând metale și ajutorul său, către 1600

(după Gronemeyer-Rakelmann 1988,p.122 (detaliu))

camparea cu cortul în Grecia, pentru a pleca spre Nord. La fel, nu cunoaștem rațiunile pentru care și nici numărul celor care au părăsit Imperiul Bizantin. Grupuri mici au început, probabil, să plece spre Nord, din a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Documentele nu-i desemnează cu precizie pe romi și pot fi interpretate ca raportându-se la alte grupuri de persoane. Totuși, noi avem dovezi funcționale ale prezenței romilor în Valahia (România actuală), începând cu anul 1385. Începând din această epocă, romii sunt menționați din ce în ce mai des; documente pertinente arată cum au explorat grupurile de

romi continentul european. Din 1435, romii sunt binecunoscuți în cele mai multe orașe europene (Ilustr.1)

Cunoașterea acestor nou-soșiți nu se amplifică tot atât de repede ca numărul mărturiilor referitoare la ei. Acestea se compun din permise de liberă trecere acordate de către împărați, regi și papi, ca și din legende despre pelerinajele garantând primiri călduroase, într-un Ev Mediu obscur și puternic dominat de creștinism. Serviciile (cum ar fi discursurile despre lucruri ciudate sau citirea în palmă) sau unele particularități necinstite (cum ar fi furtul de buzunare) sunt, de

asemenea, menționate: europenii sedentari nu văd decât ceea ce considerau că este real. Sau ceea ce vreau să vadă: un număr de prime surse îi acuza pe romi de imoralitate și lipsă de credință, chiar de spionaj pentru turci și, în general, contura portretul unui popor ”trădător” și lipsit de loialitate, fără a se putea aduce, totuși, dovezi în sprijinul acestor afirmații. Toate primele mărturii europene îi descriu, deci, clar pe romi, dar într-un mod deformat și caricatural, care domină încă percepția romilor de către ne-romi.

PRIMELE MĂRTURII PROVENIND DIN EUROPA DE SUD-EST

Începând cu mijlocul secolului al XIV-lea, documente originare din Europa de Sud-Est menționează ocazional grupuri de persoane fiind considerate pe nedrept ca aparținând poporului rom, de către autori

de demult. Există, de exemplu, un document sârbesc în care se arată că regele Ștefan IV închidea croitori, meseriași în prelucrarea metalelor, șelari și câțiva „c’ngari” în mănăstirea din Prizen, în 1348. Se afirmă că aceștia din urmă erau „țigani”. Pare mai probabil, totuși, că acest cuvânt desemnează simplu o nouă meserie: în sârba medievală, c’ngar înseamnă

cizmar (Ilustr.2)

Documentele provenind din vechile principate românești Moldova și Valahia – care menționează de mai multe ori danii constând în comunități întregi – sunt primele care vorbesc în mod neîndoielnic despre romi. Dan I, voievodul Valahiei, de exemplu, confirmă faptul că mănăstirea Sfânta Maria (situată la

Die Zigeuner nicht inzuladen noch zu geduldet.

Allen vnd jeglichen Churfürsten, Fürsten, Prelaten, Grauen / Herren, vom Adel / auch den Stetten / des Bundes in Landt zu Schwaben / Em-
bieren vnd Römischer Kayserlicher, vnd Hispanischer Küniglicher Mayestat, Churfürsten / Fürsten, vnd anderer Stennde des Bundes zu Schwab-
ben, Borschafften / Hauptleuten, vnd Räte / yetz zu Ulm versamelt, vrmser vnderthanig willig vnd geflissen / Auch güntlichen grats, vnd freindlich
dienst, wie es dann, ains yeden Stennds wesen nach bescheyen soll / zu vor. Vnd fügen ainem yeden Stennd, als volawit zuwissen / Nach
dem / wie meniglich waisst, die Zigeuner, welicher ernd vnd out, ym vnd aussershalb des Bundes sy bißher, hin vnd wider gezogen, vnd sich ent-
halten vnd vndereschlaufft, dem gemainen Mann, auf dem Landt, vnd sunst, vast schädlich vnd nachtailig gehandelt. Das wir demnach,
in bedacht desselben / Auch auf andern meeren redlichen vnd beweglichen günten Ursachen, für ymal noedurftrag vnd gürt angesehen vnd beschloß
sen haben / Das sich solicher Zigeuner, billich erweisset / Vnd die in der Bundes Stennd Oberleuten vnd Gebietten / mit eingelassen vnd geduldet wer-
den sollen / etc. Vnd solichs hianit ainem yeden Bundes Stennd erueckunde nit lassen wöllen / Vnd ersüchen darauf ainem yeden Bundes
Stennd, wie sich das, ains yeden Stennds vnd wesen nach / gebürt, zum höchsten. Das sich ain yeder Bundes Stennd, vnd verwandter /
Solichem vrmser günten bedencker vnd beschluß / gemey halleen / die Zigeuner, in seinen Fürstenthumben, Oberleuten, vnd Gebietten / nit einlas-
sen, gedulden, noch denen, ainichem enthalte vnd vndereschlaufft, zu lassen noch gestatten / Sonnder die selben, außtreiben, vnd verweyßen. Vnd
wo ainichem Bundes Stennd vnd verwandten / solichs züschwer sein wölte, vnd derselb / ainem amdein / Umb hilff vnd züzug deshalb ersüchen
wölte / Dasselbig, Wie sich / vermög der Bundes Aynung gebürt, vollziehen vnd laufften, vnd das nit vnderlassen wölte / Dann wa
sich ainicher Bundes Stennd, in solichem züzug, seömig hallean vnd erzeigen / Vnd dadurch dem Amdein / oder den Seinen / Schad vnd Nach-
teil erysten / Würde wir verursache, den selben Schaden, an Ime, zu erhollen / Geben vnd mit vrmser der Dreyen gemainen Haupt-
keiser Seere bescheyen, beschilt / Am zwainzigsten tag, des Monats Nouambus. Anno .x. Neun vnd zwainzigte.

Ilustr.4
„Die Zigeuner nicht inzuladen noch zu gedulden” (să nici nu-i invităm, să nici nu-i tolerăm pe țigani): această scrisoare redactată în 1529 de către o federație a orașelor, ducadelor și comitatelor germane („Schwabischer Bund”) cere ca „țigani” să fie alungați de pe teritoriul lor.

(după Gilsenbach 1994, p.137)

Tismania) a primit în 1385 câteva danii, constituind din 40 sălașe (termen derivat din limba turcă și semnificând familii sau campamente) ale „țiganilor”. În Moldova vecină, Alexandru cel Bun cedează 31 de șelyadi (termen derivat din slavă și având aceeași semnificație cu cuvântul sălaș) de „țigani” și 12 corturi de „tătari” mănăstirii Bistrița. Contrariu documentelor anterioare, acesta vorbește, fără nici un dubiu, despre romi. Putem, deci, să deducem de aici că romii s-au instalat în Balcani cel mai târziu în a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

În principatele de la Dunăre, s-au aciuat bine datorită priceperilor lor. Ca să se asigure, în mod permanent, de atu-ul economic esențial pe care romii îl reprezentau, autoritățile și biserica le vor interzice în curând să călătorească. De-a lungul timpului, romii devin proprietatea statului, a bisericii sau a unor mari proprietari de pământ (cu un statut de sclavi sau șerbi, până la abolirea sclaviei în România, în 1856.)

Este cu totul imposibil să datăm cu precizie sosirea romilor în regatul ungar. Începând cu 1370, cuvântul cigan apare – cu diverse variante – ca nume de

familie, fără a-i desemna, în mod obligatoriu, pe romi. În afară de prima lor venire în Ungaria, trebuie să recunoaștem că romii au fost primiți cu mai multă toleranță aici, decât în alte țări. Cunoștințele lor din domeniul metalurgiei și al fabricării armelor au făcut din ei artizani foarte prețioși și ei erau protejați de rege. Folsirea privată a serviciilor lor trebuia aprobată de către rege. De exemplu, în 1476, cetățenii orașului Hermannstadt a trebuit să ceară lui Matei Corvin aprobarea de a-i aduce pe romi ca să lucreze în periferiile localității lor (Ilustr. 3)

**SURSE VECHI DIN EUROPA
CENTRALĂ**

O notă din „Hildesheimer Stadtrechnung” (registru de cheltuieli), datând din 1407, este considerată, în general, ca fiind cea mai veche dovadă a apariției romilor în Germania. Putem citi acolo: „am 20. September Tataren (...) fur einen halben Stuber Wein gegeben wurde” („în data de 20 septembrie au fost văzuți tătarii turnând vin”). Cercetări recente demonstrează că oamenii amintiți

în această notă nu erau, aproape sigur, romi. Totuși, numele „tătar” folosit pentru romi, cel puțin din secolul al XV-lea, este încă utilizat în Germania de Nord și în Scandinavia.

În 1414, „Wochenausgabe-bucher” (registru săptămânal de cheltuieli) a orașului Bale menționează un „păgân” care „prin grația divină”, a primit 10 schillingi de la primărie. Nici în acest caz nu am putea afirma cu siguranță că persoana în cauză era rom, în măsura în care toți străinii erau desemnați, în colectiv, sub numele de „păgân”. În timpul anilor și deceniilor care au urmat, totuși, acest cuvânt a devenit, în mod cert, sinonim cu „țigan”, în regiunea germanofonă.

„Țigani” apăreau, de asemenea, și în Hesse, în 1414. Accesul referitor la sosirea lor în „Hessische Chronik” (Cronica din Hesse) este totuși ulterior cu 200 de ani faptelor, în așa fel încât data păcătuiește, probabil, prin imprecizia sa. Conform lui „Meisser Chronik”, redactată și ea la o dată ulterioară faptelor, „zigani” fuseseră expulzați din margraviat din 1416.

Romii ca grup organizat de pelerini

Motivele migrației spre vest

Primul val de nou-veniți: din 1417 până în 1421

Permise de liberă trecere

Ilustr.6

Pelerini romi, gravură de Jacques Callot, 1622

(extras din Hancock 1987, p.15, detaliu)

ROMII CA GRUP ORGANIZAT DE PELERINI

Începând cu anul 1417, cronicarii din numeroase țări europene notează sosirea romilor, care sunt numiți – conform cunoștințelor autorilor lucrărilor respective și a informațiilor comunicate de către cei nou-sosiți – „tătari”, „egipteni”, „egiptleut”, „păgâni”, „sarazini” sau, deja, „țigani – gitani”.

În orașele Europei Centrale și de Vest, romii apăreau în sânul unor grupuri importante conduse de persoane având titluri nobiliare și revendicând un statut de pelerin. După descrierile contemporanilor, aceste „grupuri de pelerini” – compuse din 30, 100 sau chiar, uneori, 300 de persoane sau mai mult – călătoreau pe jos sau călare. Când li se refuza intrarea într-un oraș, ei își puneau corturile lângă el, pe câmp. Șefii lor își luau titlul de „duce”, „conte” sau „voievod”. Aceștia aveau jurisdicție pe escorta lor, erau mai bine îmbrăcați decât ceilalți membri ai grupului și nu se deplasau decât călare (Ilustr.6)

Conform cronicilor, conducătorii se prezentau oficial la autoritățile orașului, de când soseau. Ei sunt cel mai adesea în măsură să arate un permis de liberă trecere sau o recomandare eliberată de către

o autoritate religioasă sau laică, ceea ce le conferea libertatea de a se deplasa și o protecție contra atacurilor. Motivația pretins religioasă a călătoriei lor le permite să fie primiți călduros, după regulile ospitalității. Din acest punct de vedere, obligația (gazdelor – n.n.) de a oferi un pat, ceva de mâncare și bani pelerinilor – obligație luată foarte în serios în societatea medievală – le convine perfect. Aparițiile în diverse registre de cheltuieli arată că această datorie creștină este respectată pretutindeni, cel puțin în cadrul primei apariții a romilor într-un loc anume.

Pentru a deveni pelerini credibili, romii cântă cântece în care își exprimă durerile lor, producând o impresie puternică. Ei își justifică adesea peregrinările explicând că ele se înscriu în cadrul unui pelerinaj de căință, cu o durată de șapte ani, care le-a fost impus pentru că au abandonat temporar creștinismul. Mai târziu, alte două rațiuni se vor adăuga celei dintâi: refuzul de a –i primi pe Iosif și Maria și fuga în Egipt a evreilor.

Ideea de a se prezenta – în avantajul lor – ca pelerini în momentul plecării lor din Grecia se născuse, probabil, în cadrul contactelor lor cu creștinii care rămăneau câteva zile în Epir și în Peloponez, în timpul călătoriei lor spre Pământul Sfânt. Pe de altă parte, „Micul

NEGRI CA TĂTARII

Conform călugărului dominican Hermann Korner, erau cam 300 de persoane – amestecați, bărbați și femei – numindu-se ei înșiși „secaner”; ei aveau „un aspect teribil” și erau „negri ca tătarii”. Ei erau conduși – tot conform celor spuse de călugăr – de către un duce și un conte, care aveau jurisdicție asupra lor. Acești „secaneri” arătasera permise de liberă trecere eliberate de suverani, mai ales de Sigismund, împăratul Sfântului Imperiu Roman, și, deci, erau tratați cu ospitalitate. Cronicarul explică apoi, cum datorită acestui lucru, cei în discuție s-au instalat în afara zidurilor orașului: unii dintre ei erau hoți și –și asumau riscul de a fi arestați în oraș. Se pare că permisele

Egipt”- care, începând din 1418 este citat în surse ca țara de origine a romilor - și-a luat numele de la satul țigănesc denumit „Gyppe”, situat lângă Modon (Peloponez). „Micul Egipt” (o zonă a Peloponezului) fusese confundat un timp, de către cronicari, cu „adevăratul „ Egipt – țară de pe Nil. Datorită acestei erori, termenul „egipteni” – cu diferitele variante („gypsi”, „gitani”, „egipter”) este folosit până în zilele noastre, pentru a-i desemna pe romi.

Probabil că la început, un număr limitat de romi a călătorit în Europa: incursiunile celor interesați în orașele și regiunile învecinate sunt scurte, iar numele conducătorilor (Andreas, Michael) nu variază. Sosirile diferă în ceea ce privește numărul lor, în așa fel încât să se presupună că singurul „nucleu” al grupului rămânea sudat permanent. Grupuri mai mici par să se fi detașat de rest și să fi ales itinerare diferite.

MOTIVELE MIGRAȚIEI SPRE VEST

Migrația romilor către Europa Centrală și de Vest coincide cu invazia turcilor în partea de Sud-Est a continentului. În timpul cuceririi din Balcani, turcii au distrus orașe, sate și mănăstiri. Regiuni întregi au fost răvășite. Pare, deci, logic ca romii să

de liberă trecere nu erau suficiente ca să-i protejeze pe romi contra represaliilor în orașele din Hansă, în caz de furt afirmat sau dovedit. Nu se știe cu certitudine dacă autoritățile au impus pedepse mai severe sau dacă populația a încercat să-și facă dreptate. În orice caz, o parte din acest grup a plecat în Germania de Sud, la începutul anului 1418. S-a scris că orașul Frankfurt a dat „acestor oameni mizerabili din Micul Egipt” - 4 livre și 4 șillingi pentru a-și cumpăra pâine și carne, în luna iunie a aceluiași an. Această notă de corespondență, în treacăt fie zis, constituie cea mai veche mențiune a „Micului Egipt” – ca țară de origine a romilor.

Ilustr.5
(traducere dintr-un extras de Gilsenbach, 1994, pag.49 f.)

Ilustr.6
Pelerini romi, gravură de Jacques Callot, 1622
(extras din Hancock 1987, p.15, detaliu)

fi părăsit zonele afectate în mod special de război.

Majoritatea romilor rămâne, totuși, în zonele căzute în mâna turcilor. Unul dintre motive era că ei erau reduși la condiția de sclavi, în principatele de la Dunăre.

Condiția lor probabil că nu s-a înrăutățit sub regimul otoman (comparativ cu regimul suveranilor precedenți). În ciuda comentariilor contradictorii din textele-izvoare, migrația nu a avut, fără nici un dubiu, conotație religioasă, mai ales pentru că otomanii erau cu mult mai toleranți comparativ cu celelalte regimuri – în mod particular, regimurile creștine din Europa – față de oameni de altă credință. Romii probabil că au ales să explice migrația lor ca fiind motivată de dorința de a fugi de „ne-creștini”, pentru a-și asigura o primire călduroasă în sânul populației creștine.

PRIMUL VAL DE NOU-VENIȚI: DIN 1417 PÂNĂ ÎN 1421

În 1417, un grup de romi traversează succesiv Luneborg, Hamburg, Lubeck, Weismar, Rostock, Stralsund și Greifswald. Călugărul dominican Hermann Cornerus semnalează sosirea, în număr mare, a unor călători străini – până atunci, total

necunoscuți – în Alania, mergând spre coasta germană. Astfel, „Cronica” sa conține prima descriere detaliată a sosirii unui grup important de romi (Ilustr.5)

În aceeași perioadă, „țigani” apar în Alsacia. În cronica municipală de la Strasbourg, redactată abia în secolul al XVI-lea, anul 1418 este descris ca fiind cel al sosirii acelor „zeyginger”; ei „aveau destui bani și nu ar fi făcut rău nici unei muște.” După autorul lucrării, ei ar fi venit din Epir: o regiune „numită Micul Egipt, de către oamenii din popor”.

Informațiile provenind de la Colmar sunt, în același timp, mai fiabile și mai precise. Acest oraș a primit vizita a circa 300 de „păgâni”, în august 1418; odată ei plecați, un alt grup de o sută de persoane le-a succedat. Această sursă, în afara unor observații asupra unor caracteristici deja cunoscute, are meritul de a fi descris, pentru prima dată, cerceii romilor, costumul specific purtat de femei și abilitatea acestora de a ghici în palmă.

Anul 1418 este și cel în care se semnalează nou-sosiți, în Elveția, apoi, în număr mereu mai mare, în Franța. La 22 august 1419, „sarazinii” aduși de „ducele Andreas al Micului Egipt” își fac apariția la Chatillon-en-Dombes. În ianuarie 1420, „ducele Andreas” și 100 de însoțitori ajung la Bruxelles. În martie al aceluiași an, sosirea lor este semnalată la

Deventer (lângă Pays-Bas de azi). Este posibil ca acest grup să fi fost cel zărit cu câteva luni mai înainte în Franța. Totuși, nu putem fi siguri în această privință. În 1421, sunt semnalati alți nou-veniți la Bruges și Mons, această cetate din urmă fiind vizitată chiar de două ori. La 8 octombrie, 80 de persoane – de asemenea, sub conducerea „ducelui Andreas al Micului Egipt” – vin și prezintă un permis de liberă trecere eliberat de împăratul Sigismund. Pe 20 octombrie, vine un al doilea grup: conducătorul lor se numește Michael și pretinde că este fratele lui Andreas, amintit mai sus. (Ilustr.1)

PERMISE DE LIBERĂ TRECERE

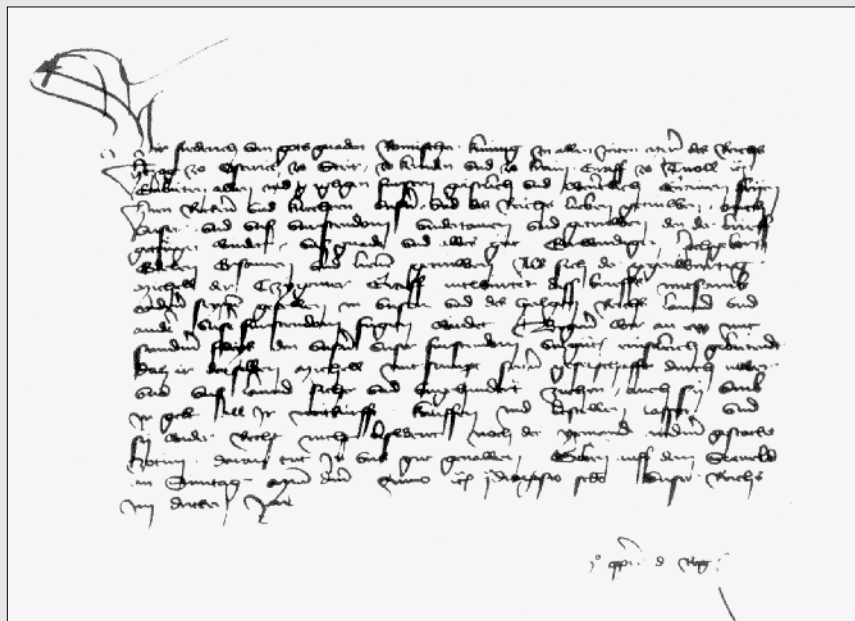
Conform surselor, conducătorii au permise de liberă trecere la sosire. Aceste documente sunt „strămoșii” pașapoartelor; ele erau eliberate unei persoane (după caz – duce sau voievod) și garantau trecerea liberă și în siguranță – titularului și anturajului său. Autenticitatea acestor permise poate fi pusă la îndoială. Dar, presupunând că ele erau recopiate și transmise din grup în grup, sau – cum se întâmpla în mod curent în Evul Mediu – realizate din mai multe piese, nu este nicio îndoială că romii aveau și documente de călătorie autentice.

Extras din permisul de liberă trecere eliberat de împăratul Sigismund, la 17 aprilie 1423, la Zips (Slovacia):

„Fidelul nostru Ladislaus, voievodul țiganilor și a celor care depind de el, ne-a rugat cu umilință să-i dovedim bunătatea Noastră specială. El Ne roagă să dăm câștig de cauză solicitării lor respectuoase și să nu-i refuzăm permisul cerut. Când Ladislaus, cel menționat mai sus și oamenii lui vor apărea într-unul din orașele imperiului Nostru, Noi vă recomandăm să le arătați credința voastră în Noi. Să le acordați orice fel de protecție, în așa fel încât voievodul Ladislaus și țiganii lui, supușii lui, să poată rămâne între zidurile voastre, fără a întâmpina probleme. În cazul în care alți oameni se vor amesteca cu ei sau s-ar produce alt incident neplăcut, Noi am dori și ordonăm ca numai voievodul Ladislaus, să se bucure de dreptul de a pedepsi sau achita, fără ca voi să vă implicați.”

Ilustr.8

(extras și tradus de Mayerhofer, 1988, pag 13.)

Ilustr. 7

Permis de liberă trecere acordat de regele Frederic II contelui Michel, 15 aprilie 1442

(extras din Gilsenbach, 1994, pag. 81)

Printre permisele de acest tip, menționate în istorie, cel eliberat de împăratul Sigismund, în timpul conciliului de la Constance (1414-1418) este – fără nicio îndoială – autentic și citat de mai multe surse. În acest document, suveranul laic, ocupând poziția cea mai înaltă în ierarhia creștinătății, acordă romilor – care pretind că „strămoșii lor s-au îndepărtat de la lege în Micul Egipt” – „o escortă și libera trecere în țările și cetățile sale.” Sebastian Munster – care a văzut o copie a acestui permis – zeci de ani mai târziu – consemnează în lucrarea sa „Cosmographia Universalis” că ea a fost eliberată la Lindau, în 1550, fără a menționa o dată mai exactă.

În afara permiselor imperiale de liberă trecere, romii prezintă și permise eliberate de alți demnitari laici. Garanțiile cutărui sau cutărui prinț de dovedesc prețioase, în mod special în zonele exterioare Sfântului Imperiu Roman, unde permisele împăratului nu funcționează.

Față de divizarea Europei și de obligația care decurge de aici de a cere protecția a numeroase regate și principate independente, romii nu au întârziat să solicite o scrisoare de recomandare validă peste tot. În epoca aceea, numai

Papa, în calitatea sa de reprezentant al celei de a doua puteri universale, putea elibera un asemenea document. Prima mențiune a unei scrisori papale de recomandare urcă spre anul 1422. Fără a pune în discuție autenticitatea sa, trebuie totuși să admitem că ea a fost recopiată în numeroase exemplare. Numărul variabil al destinatarului și incoerențele din conținutul scrisorii fac aceste pretinse documente papale extrem de suspecte (Ilustr.10).

Un document nou este prezentat de romii care au venit la Regensburg în 1421. Este vorba de un permis de liberă trecere – probabil autentic – eliberat de către împăratul Sigismund, la Zips, în 1423, voievodului Ladislau și „țiganilor” săi. Prin acest act, Sigismund acordă nu numai protecția sa personală numitului Ladislau, dar confirmă și jurisdicția acestuia asupra escortei sale. Alte dovezi atestă, de asemenea, absența legăturii între acest grup și cele menționate mai înainte. Numele voievodului – desemnat explicit ca un partizan loial împăratului – apare, firesc, în maghiară și poloneză; nu se face nicio aluzie la pelerinaj sau la originea „țiganilor”, ceea ce ne face să ne gândim că ei locuiau deja în Ungaria,

de un timp oarecare. Ei făceau probabil parte dintr-un al doilea val de emigranți, care s-a înscris într-un context cu totul diferit. (Ilustr.7,8)

ALTE SOSIRI PÂNĂ ÎN 1435

Unul dintre rapoartele cele mai minuțioase și cele mai frapante ale acestei epoci îndepărtate provine de la un parizian anonim. În lucrarea sa „Jurnalul unui burghez din Paris”, el descrie modul în care, în 17 august 1427, doisprezece „penitenți (la început) – „un duce, un conte, zece persoane, toți călare” – vin la porțile orașului, ocupat în epocă de către englez, și prezintă un permis de liberă trecere, dat de Papa Martin V. Cei interesați pretind că vin de la Roma, unde au făcut un pelerinaj pentru a-și mărturisi păcatele (abandonându-și credința, ei fuseseră expulzați din țara lor natală). Papa le-a impus, pentru penitență, să rătăcească timp de șapte ani, prin lume, „fără a dormi vreodată într-un pat”. (Ilustr.9)

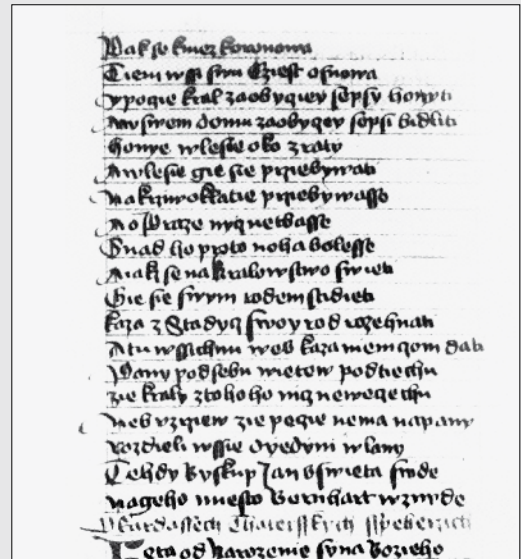
Abia trei săptămâni mai târziu, un „conte Thomas”, însoțit de aproximativ 40 de persoane și originar „dintr-o țară străină și foarte îndepărtată” apare lângă Amiens. După examinarea meticuloasă

POVESTIREA UNUI PARIZIAN ANONIM

Conform explicațiilor „burghezului“, avangarda a 12 persoane ar fi fost urmată, pe 12 august, de un grup important de mai mult de 100 de persoane, bărbați, femei și copii. Autoritățile le-ar fi refuzat intrarea în capitală, dar le-ar fi oferit o zonă unde să-și pună corturile, aproape de capela Saint - Denis, situată la nord de cetate. Aparent, romii au atras atenția în mod special; autorul jurnalului menționează și faptul că veniseră curioși din toată capitala pentru a-i vedea, plini de uimire. El completează descrierea minuțioasă, a aspectului lor, enumerând acuzațiile formulate contra acestor străini (cărora li se reproșă că vorbeau în dodii, că furau, că practicau magia etc), declarându-se incapabili de a le confirma. Când rumorile de nemulțumire față de practicile „anti-creștine“ ale romilor ajung la urechile episcopului Parisului, acesta se duce repede la corturile romilor și excomunică toate persoanele care-și arătaseră palma, la ghicit și pe cele care vorbeau ciudățeni. A-i excomunica pe romi părea superflu prelatului, în măsura în care acesta îi considera – în ciuda permisului papal de liberă trecere ca „păgâni“. Ei doar au fost expulzați din La Chapelle. Descrierea acestor evenimente se termină cu o remarcă indicând că romii au plecat către Pontoise, la 8 septembrie 1427.

Ilustr. 9

(extras și tradus de Gilsenbach 1994, pag.68 f.)

Ilustr. 10

Una dintre scrisorile papale de liberă trecere, acordată romilor. Aceasta a fost acordată de papa Martin V, în 1483.

(extras din Hancock , 2002, pag.30)

a permisului de liberă trecere, conciliul decide să-i autorizeze pe acești străini să intre în oraș și le dă „opt livre pariziene”, luate din trezoreria orașului, ca pomană. Data, formularea aproape identică a povestirii și scrisoarea lui Martin V – așa cum a mai fost menționată o dată, ne lasă să considerăm că acest conte Thomas și conducătorul romilor de la Chapelle (care nu este descris în detaliu) este una și aceeași persoană.

În 1429, orașul olandez Deventer și alte autorități locale din provincie adăpostesc oameni veniți din „Micul Egipt”. Nota corespunzătoare din permise este interesantă în măsura în care, pentru prima dată, termenul „păgân” este autorizat în ceea ce va deveni zona „Țărilor de Jos” (les Pays Bas). Începând cu această epocă, termenul amintit este folosit curent pentru a-i desemna pe romi. Vizitele la Thuringen se deosebesc de alte valuri de migrație de pe pământul german. Romii veniți la Erfurt (în 1432) și la Meiningen (în 1435) nu par a avea nicio legătură cu grupurile menționate mai înainte. Este posibil ca ele să aparțină, de asemenea, celui de-al doilea val de emigranți, veniți din Ungaria.

NEÎNCREDERE ȘI REPROȘURI: PRIME LA PLECARE, DEPORTĂRI ȘI EXPULZĂRI

Declarând că ei călătoresc în cadrul unui pelerinaj și cerând permise de liberă trecere, romii se asigură de o primire călduroasă, de la prima lor apariție în Europa Centrală și de Vest. Totuși, „țigani” sunt considerați suspecti de la început, de către populația sedentară, mai ales cea din țările germanofone. Foarte repede, apariția lor ciudată – între altele, pielea lor „închisă la culoare” și aerul lor „teribil” – este asociată cu trăsături de caracter negativ și cu o conduită socialmente blamabilă.

Sunt rare descrierile neutre, în timp ce portretele negative sunt nenumărate.

Sursele cele mai vechi îi prezintă deja pe romi ca pe un popor sălbatic, fără maniere bune și necredincioși. Mici delictе comise contra proprietății și escrocherii minore stau la originea unei reputații proaste a romilor ca „hoți vicleni”. A spune lucruri ciudate – o activitate servind, aparent, ca paravan hoților de buzunare – era o problemă rău văzută de către autoritățile religioase. Reprezentanții bisericii vedeau „vrăjitorie

și magie” în spatele vicleniilor romilor și se temeau pentru fericirea de după moarte a credincioșilor lor. Dacă a practica hoția de buzunare și a spune lucruri ciudate sunt activități menționate în surse și imediat asimilate caracteristicilor etnice, nimic nu demonstrează că romii au spionat pentru turci, cum li s-a reproșat adesea.

Deși nici un rom nu a putut fi convins să facă spionaj, imaginea romilor ca popor „trădător și infidel” s-a impus repede și va persista secole.

Chiar în timpul primului val de migrațiune, romii nu sunt tolerați de populația sedentară decât pentru o perioadă scurtă. La capătul câtorva zile de primire (mai mult sau mai puțin) ospitalieră, această populație încearcă să-i dea afară din oraș pe intruși. Pomenile – amintite mereu și distribuite „în numele Domnului” – se transformă într-un fel de prime de plecare, pentru a se debarasa de prezența iritantă a pelerinilor. Prima cetate care a recurs la acest expedient a fost Bamberg. Cronica orașului semnalează că, în 1463, „țigani” au primit un cadou de 7 livre „darum, dass sie von stund an hin wegschieden und die gemein unbeschadigt liessen” (pentru a le permite să părăsească orașul

Ilustr. 11

Vizita țiganilor. Autor necunoscut, către 1490. Tapițerie murală

(extras din Fraser 1992, pag. 101)

imediat, fără a comite stricăciuni).

Când „țigani” revin – neținând cont de interdicerea de intrare, de amenințările de excomunicare (și, mai târziu, chiar de excomunicări), de arestările de deportare și primele pentru plecare vărsate – au loc primele

expulzări forțate. Datorită neîncrederii și ostilității în creștere ale populației, cu privire la străini, autoritățile locale și statul iau măsuri radicale. Electorul Albrecht Achille de Brandenburg dă un edict, în 1482, prin care se interzice „țiganilor” să rămână pe teritoriul său, în

timp ce „Reichstag-ul” (parlamentul în sesiune) din Lindau decretează, în 1497, că „țigani” sunt în afara legii: două măsuri constituind o primă etapă către „persecuția” la scară mare (Ilustr.4).

Bibliografie

Fraser, Angus (1992) The Gypsies. Oxford / Cambridge: Blackwell | *Gilsenbach, Reimar (1994) Weltchronik der Zigeuner. Teil 1: Von den Anfängen bis 1599. Frankfurt am Main: Peter Lang* | *Gronemeyer, Reimer / Rakelmann, Georgia A. (1988) Die Zigeuner. Reisende in Europa. Köln: DuMont Buchverlag* | *Hancock, Ian (1987) The Pariah Syndrome. An account of Gypsy slavery and persecution. Ann Arbor, Michigan: Karoma Publishers* | *Hancock, Ian (2002) We are the Romani People. Ame sam e Rromane džene. Hatfield: University of Hertfordshire Press* | *Mayerhofer, Claudia (1988) Dorfzigeuner. Kultur und Geschichte der Burgenland-Roma von der Ersten Republik bis zur Gegenwart. Wien: Picus Verlag* | *Tcherenkov, Lev / Laederich, Stéphane (2004) The Rroma. Volume 1. History, Language and Groups. Basel: Schwabe Verlag* | *Vossen, Rüdiger (1983) Zigeuner. Roma, Sinti, Gitanos, Gypsies zwischen Verfolgung und Romantisierung. Frankfurt am Main: Ullstein*